

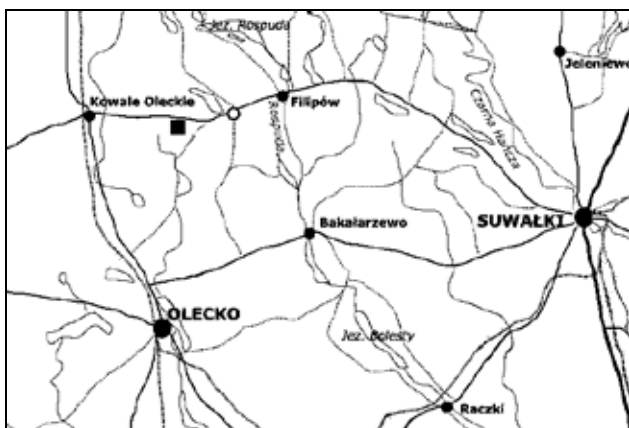
Artur Pliszko

INTERESUJĄCE STANOWISKO GROSZKU WSCHODNIOKARPAC-KIEGO *LATHYRUS LAEVIGATUS* (WALDST. & KIT.) GREN. NA POJEZIERZU ZACHODNIOSUWALSKIM

Interesting locality of yellow gess *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren. in the Zachodniosuwalskie Lakeland

W maju 2010 roku w trakcie badań florystycznych zachodniej części Suwalszczyzny odkryto nowe stanowisko groszku wschodniokarpackiego *Lathyrus laevigatus*. Gatunek ten należy do rodziny bobowatych *Fabaceae* i podlega ochronie ściślej w naszym kraju (Piękoś-Mirkowa i Mirek 2006). Występuje w lasach, zaroślach i łąkach, preferując gleby świeże, żyzne, obojętne lub zasadowe (Zarzycki et al. 2002).

Należy do gatunków górskich, reprezentujących wschodnioalpejsko-karpacko-bałkański typ zasięgowy w europejsko-umiarkowanym podelemencie geograficznym (Zajac i Zajac 2009). Większość znanych stanowisk w Polsce znajduje się w południowo-wschodniej części kraju (głównie Lubelszczyzna i Bieszczady), natomiast w części północno-wschodniej ma niewiele stanowisk, m.in. w Puszczy Białowieskiej, Puszczy Knyszyńskiej i na Pojezierzu Wschodniosuwalskim (Zajac i Zajac 2001), gdzie odznacza się wybitnie szczątkowym zasięgiem, a jego migracja na ten teren związana jest z wczesnym postglacją (Polakowski 1963). Jak dotąd groszek wschodniokarpacki nie był podawany z zachodniej części Suwalszczyzny, choć jego występowanie było bardzo prawdopodobne z racji stanowisk istniejących w sąsiednim mezoregionie, tj. w okolicy Sejna i Suwalskiego Parku Krajobrazowego (Zajac i Zajac 2001) oraz w Wigierskim Parku Narodowym (Romański npb).

Ryc.1. Nowe stanowisko (■) groszku wschodniokarpackiego *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren. na Pojezierzu Zachodniosuwalskim.

Fig. 1. New locality (■) of yellow gess *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren. in the Zachodniosuwalskie Lakeland.

Fot. 1. Kwitnący groszek wschodniokarpacki *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren. na nowym stanowisku w pobliżu wsi Mieruniszki Małe na Pojezierzu Zachodniosuwalskim. Fot. Artur Pliszko, 24. 05. 2010.

Fot. 1. Blooming yellow gess *Lathyrus laevigatus* (Waldst. & Kit.) Gren. in new locality near Mieruniszki Małe village in Zachodniosuwalskie Lakeland. Photo by Artur Pliszko, 24. 05. 2010.

Nowe stanowisko groszku wschodniokarpackiego położone jest na terenie Pojezierza Zachodniosuwalskiego (Kondracki 1994) w północno-wschodniej Polsce, przy granicy województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. Znajduje się ono przy trasie z Filipowa do Kowali Oleckich (droga powiatowa nr 652), w pobliżu wsi Mieruniszki Małe w gminie Filipów, kilkadziesiąt metrów na południe od szosy (ryc. 1). Zgodnie z metodyką opracowaną przez Zająca (1978) stanowisko zlokalizowane jest w kwadracie FB 0513 sieci ATPOL, przy czym powierzchnia tego kwadratu podstawowego wynosi 6,25 km².

Siedliskiem dla prezentowanego gatunku jest las liściasty typu grądu z drzewostanem lipowo-dębowo-grabowym, położony przy obwałowanym jarze. Las ten przynależy do Nad-

leśnictwa Olecko i jest własnością Lasów Państwowych. Na stanowisku stwierdzono prawie 40 okazów, w nieznacznym rozproszeniu względem siebie. Roślina tworzyła luźne kępy, złożone z kilku osobników o 1-3 pędach każdy. Większość osobników znajdowała się w fazie kwitnienia (fot. 1). W tym samym płacie lasu, obok groszku wschodniokarpackiego *Lathyrus laevigatus*, występowały m.in. następujące rośliny naczyniowe: gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, grab pospolity *Carpinus betulus*, groszek wiosenny *Lathyrus vernus*, gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*, jaskier kosmaty *Ranunculus lanuginosus*, klon pospolity *Acer platanoides*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, leszczyna pospolita *Corylus avellana*, perłówka zwisła *Melica nutans*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*, prosownica rozpięzchła *Milium effusum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, wyka leśna *Vicia sylvatica*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa* oraz zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*.

Groszek wschodniokarpacki *Lathyrus laevigatus* jako gatunek górski jest osobliwością florystyczną, a zarazem jednym z najrzadszych składników flory Pojezierza Zachodniosuwalskiego. Populację *Lathyrus laevigatus* na przedstawionym stanowisku należy zaliczyć do jednej z typowych w Polsce. Z uwagi na trwające już kilka lat badania florystyczne Pojezierza Zachodniosuwalskiego (Pliszko 2009, 2010) i znaczny stopień inwentaryzacji tego mezoregionu, nowe stanowisko groszku wschodniokarpackiego prawdopodobnie jest jedynym współcześnie istniejącym w zachodniej części Suwalszczyzny.

Z racji obserwowanej w ostatnich dziesięcioleciach tendencji spadkowej w liczbie stanowisk w Polsce (Zarzycki et al. 2002), nowe stanowisko tego gatunku zasługuje na ochronę. Potencjalnym zagrożeniem dla odkrytej populacji jest wycinka drzew i związane z nią zniszczenie runa leśnego w przypadku niewłaściwej gospodarki leśnej na terenie Lasów Państwowych.

Pragnę serdecznie podziękować Panu mgr Maciejowi Romańskiemu za informacje odnośnie występowania groszku wschodniokarpackiego *Lathyrus laevigatus* na terenie Wigierskiego Parku Narodowego.

LITERATURA

- KONDRACKI J. 1994. Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H., MIREK Z. 2006. Rośliny chronione. Seria: Flora Polski. Multico, Warszawa.
- PLISZKO A. 2009. Nowe stanowiska rzadkich i zagrożonych roślin naczyniowych na Pojezierzu Zachodniosuwalskim. Przegł. Przyr. XX(1-2): 3-10.
- PLISZKO A. 2010. Notatki florystyczne z Filipowa i okolic (Pojezierze Zachodniosuwalskie). Fragm. Flor. Geobot. Polonica 17(1): 19-24.
- POLAKOWSKI B. 1963. Stosunki geobotaniczne Pomorza Wschodniego. Zesz. Nauk. Wyż. Szk. Rolniczej w Olsztynie 15(247): 1-168.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. Wiad. Bot. 22(3): 145-155.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. (eds.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ZAJĄC M., ZAJĄC A. 2009. Elementy geograficzne rodzimej flory Polski. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ZARZYCKI K., TRZCIŃSKA-TACIK H., RÓŻAŃSKI W., SZELĄG Z., WOŁEK T., KORZENIAK U. 2002. Ecological indicator values of vascular plants of Poland. In: MIREK Z. (ed.), Biodiversity of Poland 2. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.

Summary

The paper presents a new locality of yellow gess *Lathyrus laevigatus* found in the Zachodniosuwalskie Lakeland in May 2010. The station is located in a forest in Mieruniszki Małe - a village near the district road from Filipów village to Kowale Oleckie village (square of the ATPOL grid: FB 0513). *Lathyrus laevigatus* has interesting East-Alpine-Carpatho-Balkan distributional type and as a mountain species is very rare in Polish lowlands. This species is also under protection in Poland and the number of its localities is on the decline.

Adres autora:

Artur Pliszko
Zakład Taksonomii Roślin i Fitogeografii
Instytut Botaniki UJ
ul. Kopernika 27
31-501 Kraków
e-mail: arturpliszko@wp.pl

Anna Kujawa, Karol Zub, Andrzej Szczepkowski

NOWE STANOWISKA RZADKICH GATUNKÓW GRZYBÓW W PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

New records of rare species of fungi in Białowieża Forest

Puszcza Białowieża jest jedną z najważniejszych ostoi grzybów wielkoowocnikowych w Polsce, lecz stan zbadania mikrobioty tego obszaru jest bardzo zróżnicowany. Stosunkowo dużo wiadomo już o fungi Białowieskiego Parku Narodowego (BPN), natomiast teren Puszczy poza Parkiem jest zbadany bardzo wybiórczo (Bujakiewicz i Kujawa 2010). Nieliczne publikowane dane pochodzą z wybranych rezerwatów i kilku innych stanowisk (Karasiński et al. 2009, Bujakiewicz i Kujawa 2010). Ważne są więc wszelkie informacje uzupełniające stan wiedzy o różnorodności gatunkowej grzybów i ich rozmieszczeniu w tym cennym kompleksie leśnym.

Podczas przygotowywania XVI Wystawy Grzybów Puszczy Białowieskiej stwierdzono gatunki nowe dla Puszczy oraz nowe stanowiska gatunków rzadkich w skali Polski. Stanowiska wybranych gatunków zestawiono poniżej.

Materiał dokumentacyjny znajduje się w fungariach w Stacji Badawczej Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Turwi oraz w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (WAML).

Geoglossum cookeanum Nannf. – łągot piaskowy (nazwa proponowana)

Gatunek do niedawna znany był w Polsce tylko z BPN (Bujakiewicz et al. 1992). W ostatnich latach pojawiły się doniesienia o jego występowaniu także w okolicach Andrychowa w Beskidzie Małym (Zieliński et al. 2007) oraz w okolicach Olkusza na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (Mleczek 2004). Dwa nowe stanowiska stwierdzono poza granicami BPN. Są to:

1. W okolicach osady Topiło, Nadleśnictwo Hajnówka, leśn. Topiło, oddział 655A, ATPOL GC-64; 22.09.2010, leg. Karol Zub, det. Anna Kujawa; przydroże drogi leśnej, grupą, kilkadziesiąt owocników na odcinku ok. 10 m, nr w fungarium 7/22.09.2010.

2. W okolicach osady Topiło, Nadleśnictwo Hajnówka, leśn. Topiło, oddział 600A, ATPOL GC-64; 26.09.2010, leg. Karol Zub, det. Anna Kujawa; przydroże drogi leśnej w miejscu po składowanym drewnie, grupą, kilkadziesiąt owocników na odcinku ok. 5 m (fot. 1).

Fot. 1. *Geoglossum cookeanum* Nannf., Topiło, 26.09.2010. Fot. Karol Zub.

Fot. 1. *Geoglossum cookeanum* Nannf., Topiło, 26.09.2010. Photo by Karol Zub.

Entoloma araneosum (Quél.) M.M. Moser – dzwonkówka srebrzystowlóknista

Gatunek znany w Polsce z terenu Parku Krajobrazowego im. gen. Dezyderego Chłapowskiego (Bujakiewicz i Kujawa 2000, Kujawa 2009). Na obszarze Puszczy Białowieskiej stwierdzony wyłącznie w BPN (Karasiński et al. 2010).

Nowe stanowisko – niedaleko osady Topiło na poboczu drogi leśnej. Nadleśnictwo Hajnówka, leśn. Topiło, oddz. 599C, ATPOL GC-64; 22.09.2010, leg. & det. Anna Kujawa; kilka owocników, nr w fungarium 8/22.09.2010.

Geastrum rufescens Pers. – gwiazdosz rudawy

Gatunek objęty ścisłą ochroną (Rozporządzenie... 2004), uznany za wymierający (kat. E – Wojewoda i Ławrynowicz 2006). Znany jest w Polsce z kilkudziesięciu stanowisk (Ławrynowicz et al. 2002, Wojewoda 2003, Wilga 2004, Kujawa 2005, Friedrich 2006, Adamczyk 2007, Stasińska 2007, Kujawa i Gierczyk 2007, Kujawa i Gierczyk 2010). W Puszczy Białowieskiej dotąd nie był znaleziony.

Nowe stanowisko stwierdzono w obrębie osady Topiło na poboczu drogi, Nadleśnictwo Hajnówka, leśn. Topiło, oddz. 599C, ATPOL GC-64; 22.09.2010, leg. & det. Anna Kujawa; kilka tegorocznych owocników w różnym stadium rozwoju, nr w fungarium 2/22.09.2010 (fot. 2).

Fot. 2. *Geastrum rufescens* Pers., Topiło, 22.09.2010. Fot. Karol Zub.

Fot. 2. *Geastrum rufescens* Pers., Topiło, 22.09.2010. Photo by Karol Zub.

Hygrophorus camarophyllus (Alb. & Schwein.) Dumée, Grandjean & Maire – wodnica odymiona

Gatunek znany z kilku stanowisk historycznych (Wojewoda 2003) i trzech współczesnych – w Roztoczańskim Parku Narodowym (Domański 1997), w rezerwacie Łaznów w okolicach Łodzi (Szkodzik 2005) oraz z terenu BPN (Skirgiełło 1998).

Stanowisko wodnicy odymionej stwierdzono ok. 2 km na południe od osady Topiło, na skraju boru świerkowego, Nadleśnictwo Hajnówka, leśn. Topiło, oddz. 665D, ATPOL GC-74; 22.09.2010, leg. Karol Zub, det. Andrzej Szczepkowski, kilka owocników, nr w fungarium WAML 554.

Tubaria confragosa (Fr.) Kühner ex Harmaja – trąbka opierścieniona

Gatunek znany z Puszczy Białowieskiej z oddziałów 419 i 666 (Bujakiewicz 2002). Ponadto stwierdzony w rezerwach: Jelonka (Kałucka 2009) oraz Bór na Czerwonem (Wojewoda et al. 2004). Trąbka opierścieniona jest uznana za gatunek wymierający (kat. E – Wojewoda i Ławrynowicz 2006).

Nowe stanowisko na terenie Puszczy Białowieskiej stwierdzono w pobliżu miejscowości Grudki, Nadleśnictwo Białowieża, leśn. Grudki, oddz. 497D, ATPOL GC-65; 21.09.2010, leg. Karol Zub, det. Anna Kujawa, kilkanaście owocników na pniaku niezidentyfikowanego gatunku drzewa, numer w fungarium 2/21.09.2010.

Wymienione stanowiska uzupełniają wiedzę o rozmieszczeniu poszczególnych, rzadkich i chronionych gatunków na terenie Puszczy Białowieskiej. Można uznać, że stanowiska te są zagrożone, mimo że część z nich jest zlokalizowana wzdłuż dróg i w obrębie osady.

LITERATURA

- ADAMCZYK J. 2007. Grzyby wielkoowocnikowe rezerwatu Babsk w województwie łódzkim na tle przemian jego szaty roślinnej. *Parki nar. Rez. Przyr.* 26, 2: 3–16.
- BUJAKIEWICZ A. 2002. New, rare and endangered fungi in the Białowieża Primeval Forest (E Poland). *Polish Bot. J.* 47, 2: 113–124.
- BUJAKIEWICZ A., CHLEBICKI A., CHMIEL M., CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K., FALIŃSKI J.B., GLANC K., GŁOWACKI Z., KLAMA H., KOMOROWSKA H., LISIEWSKA M., MAJEWSKI T., MROZIŃSKA T., MUŁENKO W., SADOWSKA B., SKIRGIEŁŁO A., ZAŁUSKI T., ŻARNOWIEC J. 1992. Check-list of cryptogamous and seminal plant species recorded during the period 1987–1991 on the permanent plot V-100 (Project CRYPTO). In: FALIŃSKI J.B., MUŁENKO W. (eds.). *Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park, Phytocoenosis 4 (N.S.), Archiv. Geobot.* 3: 1–48.
- BUJAKIEWICZ A., KUJAWA A. 2000. Macrofungi of manorial park in Turew near Poznań. *Acta Mycol.* 35, 2: 183–195.
- BUJAKIEWICZ A., KUJAWA A. 2010. Grzyby wielkoowocnikowe wybranych rezerwatów przyrody Puszczy Białowieskiej. *Parki nar. Rez. Przyr.* 29, 1: 3–26.
- DOMAŃSKI Z. 1997. Nowe stanowiska rzadkich i interesujących grzybów w Polsce. Nakładem autora, Warszawa.
- FRIEDRICH S. 2006. Threatened and protected macromycetes in the Wkrzańska Forest. *Acta Mycol.* 41, 2: 229–240.
- KAŁUCKA I. 2009. Macrofungi in the secondary succession on the abandoned farmland near the Białowieża old-growth forest. *Mon. Bot.* 99.
- KARASIŃSKI D., KUJAWA A., PIĄTEK M., RONIĘKIER A., WOŁKOWYCKI M. 2009. Contribution to biodiversity assessment of European primeval forests: new records of rare fungi in the Białowieża Forest. *Polish Bot. J.* 54, 1: 55–97.
- KARASIŃSKI D., KUJAWA A., SZCZEPKOWSKI A., WOŁKOWYCKI M. 2010. Plan ochrony Białowieskiego Parku Narodowego na lata 2011 – 2030. Operat ochrony gatunków grzybów. Białowieża. (maszynopis).
- KUJAWA A. 2005. “Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych” – nowa forma gromadzenia danych mikologicznych pochodzących od amatorów. Podsumowanie roku 2005. *Przegl. Przyr.* 16, 3–4: 17–52.
- KUJAWA A. 2009. Macrofungi of wooded patches in the agricultural landscape. I. Species diversity. *Acta Mycol.* 44, 1: 49–75.
- KUJAWA A., GIERCZYK B. 2007. Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych. Część II. Wykaz gatunków przyjętych do rejestru w roku 2006. *Przegl. Przyr.* 18, 3–4: 3–70.
- KUJAWA A., GIERCZYK B. 2010. Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych w Polsce. Część III. Wykaz gatunków przyjętych do rejestru w roku 2007. *Przegl. Przyr.* 21, 1: 8–53.
- ŁAWRYNOWICZ M., DZIEDZIŃSKI T., SZKODZIK J. 2002. Macrofungi of *Aceri-Tilietum* and *Tilio-Carpinetum* in the “Dolina Rzeki Brdy” nature reserve in the Bory Tucholskie (NW Poland). *Acta Mycol.* 37, 1–2: 63–76.
- MLECZKO P. 2004. Mycorrhizal and saprobic macrofungi of two zinc wastes in southern Poland. *Acta Biol. Cracov. Ser. Bot.* 46: 25–38.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. *Dz.U.* 04.168.1765 z dnia 28 lipca 2004 r.

- SKIRGIEŁŁO A. 1998. Macromycetes of oak-hornbeam forests in the Białowieża National Park – monitoring studies. *Acta Mycol.* 33: 171–189.
- STASIŃSKA M. 2007. Nowe stanowiska gwiazdosza rudawego *Geastrum rufescens* Pers.: Pers. i włosogwiazda czarnogłowego *Trichaster melanocephalus* Czern. na Pomorzu Zachodnim. *Chroń. Przyr. Ojcz.* 63, 2: 87–90.
- SZKODZIK J. 2005. Macromycetes in communities of *Abies alba* on its range border in Central Poland. *Acta Mycol.* 40, 1: 113–131.
- WILGA M. S. 2004. Chronione i zagrożone grzyby wielkoowocnikowe (macromycetes) Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego (Pomorze Gdańskie). *Przegl. Przyr.* 15, 1–2: 3–17.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. In: MIREK Z. (ed.). *Biodiversity of Poland*. Vol. 7. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.
- WOJEWODA W., HEINRICH Z., KOMOROWSKA H. 2004. Grzyby wielkoowocnikowe rezerwatu „Bór na Czerwonym” w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej (Karpaty Zachodnie). *Fragm. Flor. Geobot.* 11: 177–189.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (eds.). *Czerwona lista roślin i grzybów Polski*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN. Kraków: 53–70.
- ZIELIŃSKI J., BIEL-PAJĄKOWA M., ALEXANDROWICZ W., WALUSIAK E., CHACHUŁA P. 2007. Wapiennik w Inwałdzie. Ścieżka przyrodnicza. Urząd Miejski w Andrychowie, Andrychów.

Summary

We report herein a species of protected fungus new to Białowieża Forest (*Geastrum rufescens*) and new locations of four rare species (*Geoglossum cookeanum*, *Entoloma araneosum*, *Hygrophorus camarophyllus* and *Tubaria confragosa*). Presented data make contribution to the list of species known from Białowieża Forest and provide information about their distribution in the Forest.

Adresy autorów:

Anna Kujawa
Stacja Badawcza Instytutu Środowiska
Rolniczego i Leśnego PAN, Turew
ul. Szkolna 4, 64-000 Kościan
e-mail: annakuja@poczta.onet.pl

Andrzej Szczepkowski
Zakład Mikologii i Fitopatologii Leśnej,
Katedra Ochrony Lasu i Ekologii,
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa
e-mail: andrzej_szczepkowski@sggw.pl

Karol Zub
Zakład Badania Ssaków PAN
ul. Waszkiewicza 1c, 17-230 Białowieża
e-mail: karolzub@zbs.bialowieza.pl

Piotr Chachuła

***DENDROCOLLYBIA RACEMOSA* (FUNGI, AGARICALES)
W PIENIŃSKIM PARKU NARODOWYM**

**Branched Shanklet *Dendrocollybia racemosa* (Fungi, Agaricales)
in Pieniński National Park**

Dendrocollybia racemosa (Pers.) R.H. Petersen & Redhead zaliczany jest do gromady grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, rzędu pieczarkowców *Agaricales* i rodziny gąskowatych *Tricholomataceae* (Noordeloos 2008). W Polsce wymieniany jest wśród gatunków z rodzaju *Collybia* (Wojewoda 2003), jako pieniążek rozgałęzionotrzonowy *Collybia racemosa* (Pers.) Quél.

Jest to gatunek bardzo rzadko spotykany, w Polsce uznany za wymierający (kat. E), zamieszczony na czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych Polski (Wojewoda i Ławrynowicz 2006). W naszym kraju znaleziony został do tej pory dwukrotnie, po raz pierwszy w Pienińskim Parku Narodowym (Gumińska 1972), następnie po ponad 30-letniej przerwie w Sopocie (Kujawa i Gierczyk 2007).

Fot. 1. *Dendrocollybia racemosa*, Barbarzyna, 5.09.2010. Fot. Piotr Chachuła

Fot. 1. *Dendrocollybia racemosa*, Barbarzyna, 05.09.2010. Photo by Piotr Chachuła

Stwierdzenie dwóch nowych stanowisk *Dendrocollybia racemosa* (leg. & det. Piotr Cha-
chuła) miało miejsce na terenie Pienińskiego Parku Narodowego podczas prowadzonego
przez autora monitoringu grzybów wielkoowocnikowych:

- 5.09.2010 r., w oddz. 43i, w Barbarzynie, około 20 m na południe od powierzchni Dzie-
wolskiego nr 328 i około 15 m na północ od potoku Barbarzyna, pomiar GPS: N 49°25'42,5";
E 20°20'19,8"; 520 m n.p.m. Obszar ten jest objęty ochroną ścisłą. W jedlinie karpackiej (war.
typowy) *Dentario glandulosae-Fagetum abietetosum* var. *typicum* (Pancer-Koteja et al. 2004)
stwierdzono 7 owocników w dwóch grupach oddalonych około 10 cm od siebie, na ziemi
(nie stwierdzono żadnych szczątków grzybowych, z których *D. racemosa* mógł wyrastać), w
mchu dzióbkowcu Zetterstedta *Eurhynchium angustirete*. Owocniki brązowe, 3-3,5 cm wy-
sokie, wyrastały z czarnych, niewielkich sklerot, spośród 7, dwa miały wyrosnięte kapelusze
o powierzchni szarobrązowej i średnicy 1,5 i 3 mm. Trzonki o średnicy 0,6-0,8 mm, na całe
długości miały liczne odgałęzienia boczne długości około 1,5 mm zakończone drobnymi,
jasnymi „główkami”. Zarodniki gładkie, elipsoidalne, bezbarwne o wymiarach 5x2,5-3 μm.
Wykonano dokumentację fotograficzną owocników. Suche okazy złożono w zielniku UJ w
Krakowie (KRA 2010-21).

- 18.09.2010 r., w oddz. 13k pod Białymi Skałkami, pomiar GPS: N 49°25'31,3"; E
20°25'13,7"; 729 m n.p.m. Obszar ten jest objęty ochroną ścisłą. W ciepłolubnej buczynie
(war. typowy) *Carici albae-Fagetum* var. *typicum* (Pancer-Koteja et al. 2004) obserwowano 2
owocniki oddalone około 5 cm od siebie, na ziemi, wśród liści buka (także nie stwierdzono
żadnych szczątków grzybowych, z których *D. racemosa* mógł wyrastać). Wykonano doku-
mentację fotograficzną owocników.

Stwierdzenie kolejnych stanowisk *Dendrocollybia racemosa* w Pienińskim Parku Naro-
dowym zwiększa do 4 liczbę znanych miejsc występowania tego gatunku w Polsce. Stanowi-
ska te oddalone są od poprzedniego, znajdującego się na terenie PPN o około 1,5 i 4,5 km,
mierzone w linii prostej (ryc. 1). Ochrona ścisła obszaru, na którym stwierdzono owocniki

Ryc. 1. Mapa z lokalizacją stanowisk *Dendrocollybia racemosa* w Pienińskim Parku Narodowym. 1 – Mała Dolina (Gumińska 1972), 2 – Barbarzyna, 5.09.2010 r., 3 – pod Białymi Skałkami, 18.09.2010 r.

Fig. 1. Location of the stands on the map of Pieniński National Park.

tego rzadkiego gatunku w PPN, według autora, wydaje się być wystarczającą formą ochrony. Jednakże, mała liczba owocników na czterech zaledwie stanowiskach w kraju nie zmienia stopnia jego zagrożenia w Polsce. Gatunek ten, ze względu na niewielkie rozmiary, może być przeoczany, dlatego też wymaga dalszych poszukiwań.

LITERATURA

- GUMIŃSKA B. 1972. Mikroflora Pienińskiego Parku Narodowego (część II), Acta Mycol. 8(2): 149–174.
- KUJAWA A., GIERCZYK B. 2007. Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych. Część II. Wykaz gatunków przyjętych do rejestru w roku 2006. Przegł. Przyr. XVIII, 3-4: 3-70.
- NOORDELOOS M. 2008. Dendrocollybia. In: Knudsen H., Vesterholt J. (Eds.). Funga Nordica. Agaricoidei, boletoid and cyphelloid genera. Nordsvamp - Copenhagen: 404.
- PANCER-KOTEJA E., BODZIARCZYK J., HOLEKSA J., PIĄTEK G., RÓŻAŃSKI W., SZWAGRZYK J. 2004. Mapa zbiorowisk roślinnych Pienińskiego Parku Narodowego. Studia Naturae 49.
- WOJEWODA W. 2003. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. In: Biodiversity of Poland. Vol. 7. (ed. Z. Mirek). W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 812 s.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych Polski. W: Czerwona lista roślin i grzybów Polski. (red.) Z. Mirek, K. Zarzycki, W. Wojewoda, Z. Szeląg, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, ss. 53–70.

Summary

The paper describes two localities, new for Poland, of Branched Shanklet *Dendrocollybia racemosa* (Pers.) R.H. Petersen & Redhead. These are two of the four localities determined in Poland, at the same time being the second and third ones found in the area of Pieniński National Park (Fig. 1). Seven fructifications were found on 05.09 2010 in the habitat of Carpathian fir *Dentario glandulosae-Fagetum abietetosum* var. *typicum*. Further two localities had two fructifications recorded on 18.09 2010 in the habitat of thermophilous beech forest *Carici albae-Fagetum* var. *typicum*. Both areas are under strict protection.

Adres autora:

Piotr Chachuła
 Pieniński Park Narodowy
 ul. Jagiellońska 107B
 34-450 Krościenko nad Dunajcem
 e-mail: piotrekchacha@gmail.com

Grzegorz Sawko, Paweł Czechowski

ŁĘG ŁABĘDZIA KRZYKLIWEGO *CYGNUS CYGNUS* NA ZIEMI LUBUSKIEJ

The hatch of the Whooper Swan *Cygnus cygnus* in Lubuska Land

W roku 2010 w rezerwacie Młodno koło Cybinki (pow. Słubice) stwierdzono łęg łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus*. Rezerwat Młodno to obszar torfowiskowo-łąkowy zajmujący powierzchnię płytkiej niecki pojeziernej (93 ha), otoczonej rozległymi kompleksami lasów sosnowych. Chroni zespoły torfowisk niskich z fragmentami łąk, na których występuje wiele stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt. W jego centralnej części znajduje się większe lustro wody. Roślinność to przede wszystkim zbiorowiska mechowiskowe, turzycowiskowe, a w centralnej części oczeretowe, tworzone głównie przez trzcinę *Phragmites communis* i pałkę szerokolistną *Typha latifolia*.

O gniazdowaniu pary łabędzi krzykliwych w rezerwacie świadczą następujące obserwacje:

- 25 marca – para ptaków na rozlewiskach,
- 5 września – dorosły ptak kryjący się w roślinności porastającej rozlewisko,
- 12 września – para dorosłych ptaków wodząca jednego młodego (wykonano dokumentację fotograficzną),
- 18 września – jeden dorosły ptak krążył nad rozlewiskiem, następnie wylądował w rezerwacie.

Fot. 1. Łabędź krzykliwy z młodym w rezerwacie Młodno. Fot. Grzegorz Sawko

Fot. 1. Whooper Swan accompanied by a young one in the Młodno reserve. Photo by Grzegorz Sawko

Pomimo braku obserwacji ptaków (brak dokładnych kontroli trudno dostępnego terenu rezerwatu) w pełni sezonu lęgowego, o gniazdowaniu łabędzi świadczy wielkość obserwowanego młodego ptaka, który był mniejszy od pływających z nim dorosłych łabędzi. Na podstawie wykonanej dokumentacji fotograficznej wielkość młodego ptaka ustalono na $\frac{3}{4}$ wielkości dorosłego łabędzia. Jednocześnie długość dzioba młodego ptaka świadczy o jego nie pełnym wyrosnięciu. Dodatkowo wyjątkowe warunki panujące w tym roku w rezerwacie – wysoka, utrzymująca się przez cały sezon lęgowy woda oraz bardzo mała dostępność terenu, a co za tym idzie bardzo niska penetracja ludzka, stwarzały dogodne warunki do gniazdowania. Wielkość młodego ptaka sugeruje brak możliwości pochodzenia rodziny łabędzi z odległych terenów lęgowych. Ponadto daty obserwacji rodziny łabędzi nie pokrywają się z terminem wędrówki gatunku zarówno na Ziemi Lubuskiej, jak i w całej Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Na Ziemi Lubuskiej pierwsze wędrownie ptaki widywane są dopiero w pierwszej połowie października. Najwcześniej w okolicach Cybinki pierwsze trzy dorosłe paki widziano 9.10.2004 (Czechowski i Bocheński 2006).

Łabędź krzykliwy gniazduje w północnej Europie (w Islandii, Skandynawii i północnej Rosji). Rzadziej lęgi odbywa w Europie Środkowej (Hagemeijer i Blair 1997). W Polsce jest gatunkiem o zwiększającej liczebności i kolonizowaniu nowych obszarów (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Sikora i Wieloch 2007). Pierwsze lęgi w kraju odnotowano w 1973 roku w dolinie Biebrzy (Kawenczyński et al. 1976), obecnie w roku 2009 stwierdzono gniazdowanie 53-68 par łabędzi krzykliwych. Najważniejsze lęgowiska znajdują się na Śląsku, Pomorzu, Podlasiu oraz Warmii i Mazurach (dane Państwowego Monitoringu Środowiska, Monitoring łabędzia krzykliwego).

Powyższe stwierdzenie jest pierwszym lęgiem łabędzia krzykliwego na Ziemi Lubuskiej (region ornitologiczny nie pokrywający się z granicami woj. lubuskiego). W latach wcześniejszych pojedyncze ptaki lub pary łabędzi w sezonie lęgowym obserwowano w okolicach Bytnicy (gm.), Słońska (gm.) i Rzepina (gm.) (Jermaczek et al. 1995, dane własne), jednak nie udało się potwierdzić prób gniazdowania. Najbliższe i jedyne stanowisko lęgowe łabędzia krzykliwego w woj. lubuskim znajduje się na stawach rybnych w okolicach Szprotawy (Komisja Faunistyczna 1998, 2009). Liczna populacja (łącznie do około 10 par) zasiedla dolinę Odry koło Głogowa i stawy rybne pod Przemkowem na granicy woj. lubuskiego i dolnośląskiego (Adamski i Bobrowicz 2010, Ruszlewicz 2010). Opisywany lęg łabędzia krzykliwego na Ziemi Lubuskiej jest zbieżny ze wzrostem liczebności i ekspansją terytorialną notowaną prawie w całej Europie. Jako przyczynę tego zjawiska podaje się zaprzestanie prześladowania gatunku przez człowieka (Gardarsson 1997).

Opisywany w notatce lęg pary łabędzi krzykliwych charakteryzuje się także dość późną porą lęgową jak na warunki Europy Środkowej. Termin przystępowania do lęgów zależy od terminu roztopów (Wieloch 2004). Dorosłe ptaki wodzące młode obserwuje się już w maju (Czapulak i Witkowski 1996, dane własne).

Podziękowania

Arkadiuszowi Sikorze dziękujemy za pomoc w określeniu wieku młodego ptaka i za cenne uwagi.

LITERATURA

- ADAMSKI A., BOBROWICZ G. 2010. Łęgi Odrzańskie. In: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (Eds.) *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP, Marki: 314-316.
- CZAPULAK A., WITKOWSKI J. 1996. Łęgi łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* w Dolinie Baryczy. *Ptaki Śląska* 11: 153-155.
- CZECHOWSKI P., BOCHEŃSKI M. 2006. Ptaki okolic Cybinki. In: Jerzak L. (Ed.). *Fauna okolic Cybinki*. Uniwersytet Zielonogórski: 77-107.
- GARDARSSON A. 1997. *Cygnus cygnus* Whooper Swan. In: Hegemeijer E.J.M., Blair M.J. (Eds.). *The EBCC Atlas of European Birds: Their Distribution and Abundance*. T & AD Poyser, London: 66-67.
- HEGEMEIJER E.J.M., BLAIR M.J. (Eds.). 1997. *The EBCC Atlas of European Birds: Their Distribution and Abundance*. T & AD Poyser, London.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA T., JERMACZEK D., KRZYŚKÓW T., RUDAWSKI W., STAŃKO R. 1995. *Ptaki Ziemi Lubuskiej: monografia faunistyczna*. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- KAWENCZYŃSKI K., KOŹNIEWSKI P., LUNIAK M. 1976. Lęg łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* na Bagnie Ławki. *Przegl. Zool.* 20: 109-115.
- Komisja Faunistyczna 1998. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 1997. *Not. Orn.* 39: 151-174.
- Komisja Faunistyczna 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. *Not. Orn.* 50: 111-142.
- RUSZLEWICZ A. 2010. Stawy Przemkowskie. In: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (Eds.) *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP, Marki: 309-310.
- SIKORA A., WIELOCH M. 2007. Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*. In: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (Eds.) *Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004*. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań: 52-53.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTTP „pro Natura”, Wrocław.
- WIELOCH M. 2004. *Cygnus cygnus* (L., 1758) – łabędź krzykliwy. In: Gromadzki M. (Eds.) *Ptaki (część I). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 7: 100-105.

Summary

In the year 2010 a probable hatch of the Whooper Swan *Cygnus cygnus* was recorded in the Młodno Reserve near Cybinki (district of Ślubice). This is the first time registered nesting of that species in Lubuska Land. The recording of the hatch is coincident with increased population and territorial expansion of the species both in Poland and in entire Europe.

Adresy autorów:

Grzegorz Sawko
LOP Okręg Zielona Góra
Białków 19, 69-108 Cybinka
e-mail sawkog@gmail.com

Paweł Czechowski
Instytut Turystyki i Rekreacji PWSZ w Sulechowie
ul. Armii Krajowej 51
66-100 Sulechów
e-mail paczech@wp.pl